

ROMANOVAS ŠĶIRNES AITU audzēšanas programma

2019.

Audzēšanas programma sagatavota un apstiprināta saskaņā ar Latvijas Republikā spēkā esošiem normatīvajiem dokumentiem.

Programmu izstrādāja: Dr. agr. Daina Kairiša, Astrīda Ūdre, Ilze Miķelsone, Harita Eglīte

SATURS

Audzēšanas programmā lietoto terminu skaidrojums	3
Ievads	4
1. Iepriekšējās ciltsdarba programmas īstenošanas rezultāti	4
2. Audzēšanas programmas virsmērķis, mērķis un uzdevumi	5
2.1. Uzdevumi programmas īstenošanai no 2019. līdz 2023. gadam:	5
2.2. Uzdevumi programmas īstenošanai no 2024. līdz 2028. gadam:	5
3. Romanovas aitu šķirnes raksturojums	6
4. Aitu identifikācijas sistēma	7
5. Romanovas šķirnes aitu izcelsmes reģistrēšanas sistēma	7
6. Aitu snieguma pārbaude un ģenētiskās kvalitātes novērtēšana	7
6.1. Jēru snieguma pārbaude	8
6.2. Vaislai audzējamo aitu un teķu snieguma pārbaude	9
6.3. Aitu māšu snieguma pārbaude	14
6.4. Vaislas teķu snieguma pārbaude	15
7. Ciltsgrāmatas kārtošanas metodika	16
8. Vaislinieka sertifikāta reģistrēšana, izsniegšana un derīguma termiņa pagarināšana	17
9. Zootehniskā sertifikāta un izcelsmes apliecinājuma izsniegšanas kārtība	18
10. Aitu skaits, kas nepieciešams audzēšanas programmas īstenošanai	18
11. Audzēšanas programmas īstenošanas ģeogrāfiskā teritorija	18

Audzēšanas programmā lietoto terminu skaidrojums

(pamatojoties uz regulu (ES) Nr. 2016/2012)

Audzēšanas programma – sistemātisku darbību, tostarp vaislas dzīvnieku un to reproduktīvo produktu dokumentēšanas, selekcijas, audzēšanas un apmaiņas kopums, kas ir izstrādāts un tiek īstenots, lai saglabātu vēlamās fenotipiskās un/vai genotipiskās īpašības vaislas dzīvnieku mērķpopulācijā.

Audzētājs - fiziska vai juridiska persona, kas nodarbojas ar noteiktas šķirnes lauksaimniecības dzīvnieku audzēšanu, saskaņā ar audzēšanas programmu, un ir noslēgusi vienošanos ar šķirnes audzētāju biedrību.

Ciltsdarbs – saskaņā ar audzēšanas programmu īstenojams zootehnisko pasākumu kopums dzīvnieku ģenētisko un saimnieciski derīgo īpašību izkopšanai, kurā ietilpst pareiza uzskaitē, snieguma pārbaude, izlase, atlase un ģenētiskās kvalitātes noteikšana.

Ciltsgrāmata – datne vai cits datu nesējs, ko uztur šķirnes dzīvnieku audzētāju biedrība un kurā ir pamatdaļa un viena vai vairākas papilddaļas tās pašas šķirnes dzīvniekiem, kuri neatbilst ierakstīšanai ciltsgrāmatas pamatdaļā.

Pārraudzība - process, kas nodrošina kvantitatīvus un kvalitatīvus datus par lauksaimniecības dzīvnieku un tā produktivitāti un šo datu reģistrēšanu.

Pārraugis - fiziska persona, kura veic pārraudzību.

Sertificēts vaislinieks - vīriešu kārtas lauksaimniecības dzīvnieks, kurš atbilst audzēšanas programmā noteiktajiem kritērijiem, un par ko ir saņemts izmantošanas sertifikāts.

Snieguma pārbaude - process audzēšanas programmas īstenošanai, kas nodrošina kvantitatīvus datus par lauksaimniecības dzīvnieku, tā produktivitāti, eksterjeru, kā arī citus ģenētiskās kvalitātes noteikšanai nepieciešamos datus un šo datu reģistrēšanu.

Šķirne - dzīvnieku populācija, kas ir pietiekami viendabīga, lai to par atšķirīgu no citiem tās pašas sugas dzīvniekiem uzskatītu viena vai vairākas audzētāju grupas, kuras ir vienojušās minētos dzīvniekus, norādot zināmos to priekštečus, ierakstīt ciltsgrāmatās, lai atrāžotu to iedzimtās īpašības, audzēšanas programmā izmantojot reprodukciju, apmaiņu un selekciju.

Šķirnes dzīvnieku audzētāju biedrība - audzētāju apvienība, audzētāju organizācija vai publiska struktūra, kuru dalībvalsts kompetentā iestāde atzinusi nolūkam īstenot audzēšanas programmu ar tīršķirnes vaislas dzīvniekiem, kuri ierakstīti vienā vai vairākās ciltsgrāmatās, ko minētā apvienība, organizācija vai struktūra uztur vai izveido.

Vaislas dzīvnieks – tīršķirnes vaislas dzīvnieks, kas atbilst audzēšanas programmā norādītajām prasībām.

Vaislas materiāls – no vaislas dzīvniekiem mākslīgās reprodukcijas nolūkā savākta vai iegūta sperma, olšūnas vai embriji.

Vērtētājs - fiziska persona, kura ir saņēmusies sertifikātu un veic dažāda vecuma un dzimuma aitū vērtēšanu.

Zootehniskais sertifikāts – izcelsmes sertifikāts, apliecinājums vai komerciāla dokumentācija, ko par vaislas dzīvniekiem vai to reproduktīvajiem produktiem, kurā sniegta informācija par vaislas dzīvnieku vai to reproduktīvo produktu ģenētisko izcelsmi, identifikāciju un, ja pieejams, par snieguma pārbaudes vai ģenētiskās ievērtēšanas rezultātiem.

Ievads

Kažokādu aitas Latvijā audzētas jau kopš 20. gs. sākuma, par ko liecina ieraksti 1941. gadā izdotajā Vaislas aitu ciltsgrāmatā (II sējums). Tajā minēts, ka saimniecībās audzētas, no Norvēģijas ievestie tīršķirnes karakula teķi un aitu mātes un to krustojumi.

Neliels Romanovas aitu šķirnes apraksts ir Vītoliņa J. grāmatā „Ienesīga aitkopība”, kas izdota 1936. gadā. Tajā atzīmēts, ka Romanovas šķirnes aitas no Pleskavas guberņas tika ievestas arī Latgalē.

Romanovas aitu šķirne pieder pie kombinētā izmantošanas tipa. Veidojot šķirni, galvenais produkcijas veids bija kažokādas, bet 21. gs. tā ir gaļas ieguve. Romanovas aitu šķirne ir viena no auglīgākajām šķirnēm pasaulē. Šo šķirnes īpašību izmanto gan audzējot aitas tīršķirnē, gan izmantojot tās rūpnieciskā krustošanā kā mātes šķirni, gaļas jēru ieguvei. Romanovas šķirnes aitu galvenā produkcija Latvijā ir jēra gaļa.

Latvijā Romanovas šķirnes aitas zemnieki izvēlas audzēt lauku apganīšanai, tās labi izmanto ganību zāli. Ar savu eksotisko ārējo izskatu – pelēko vilnsegu un balto pieres daļu, tās labi iederas lauku ainavā.

Romanovas tīršķirnes aitu audzēšanai Latvijā ir izstrādāta audzēšanas programma. Pieaugošais pieprasījums pēc jēra gaļas, ir pamats tam, lai arī Romanovas šķirnes aitu audzēšanas programmā galvenokārt uzsvērtu jēru ieguves un izaudzēšanas nozīmi, kā galvenās selekcijas pazīmes nosakot: aitu māšu auglību, jēru saglabāšanu, jēru ātraudzību.

Lai saglabātu Romanovas šķirnes tipiskumu, līdztekus jāveic eksterjera un vilnas vizuālā vērtēšana. Jāveido Romanovas šķirnes aitu audzēšanas saimniecības, kurās izaudzēs vaislas aitas un teķus pārdošanai, gaļas jēru ieguves saimniecībām.

Vaislas teķus plānots iepirkt ārvalstīs, jo Romanovas tīršķirnes aitu populācija Latvijā ir maza.

1. Iepriekšējās ciltsdarba programmas īstenošanas rezultāti

(no 2014. līdz 2018. gadam)

Romanovas šķirnes aitu ciltsdarba programmas 1. posms (situācijas apzināšana un jēru ieguves analīze), tika īstenots 3 pārraudzības ganāmpulkos. Situācijas analīzei attiecībā uz aitu māšu asinību, izmantoti LDC informācija par 2017./2018. gadu (1. tab.).

1. tabula

Saimniecības un aitu skaits pa asinības grupām 2017./2018. pārraudzības gadā

Nr. p. k.	Saimniecības nosaukums	Ganāmpulka Nr.	Aitu skaits ar R šķirnes asinību			Kopā
			75% - 87.5%	87.6% -99.9%	100%	
1.	ZS "Grīvzeme"	LV0602757	14	15	33	62
2.	Rīgas Nacionālā zooloģiskā dārza filiāle "Cīrulīši".	LV0247222	9	3	14	26
3.	"Būmeistari" Andris Berks	LV0619311	59	20	11	90
Kopā			82	38	58	178

Programmas īstenošanā bija iesaistītas 3 saimniecības ar 178 aitām, kuru Romanovas šķirnes asinība ir vismaz 75%. Visās 1. tabulā minētajās saimniecībās Romanovas šķirnes aitu audzēšana, atbilstoši programmai, tiek veikta jau vairākus gadus.

Rīgas Nacionālā zooloģiskā dārza filiālē "Cīrulīši" ciltsdarba programmas prasībām atbilstošu aitu skaits ir tikai 26. Šī ganāmpulka aitu skaita palielināšana ir saistīta ar zoodārza vajadzību nodrošināšanu un jēru izmantošanas specifika nenodrošina to novērtēšanas iespējas.

Pozitīvi vērtējama ZS „Grīvzeme” ganāmpulka izkopšana, 33% no aitām bija tīršķirnes.

Atskaites periodā vērtētas 130 aitu mātes (2. tab.). Programmas īstenošanas 5 gadu periodā iegūtie rezultāti liecina, ka lielākais atnesušos aitu māšu skaits bija 2014./2015. gadā, tas ir Romanovas šķirnes ciltsdarba programmas izstrādes gadā. Vēlāk vērojama aitu māšu skaita samazināšanās, kas skaidrojama ar programmas prasību ieviešanu pārraudzības ganāmpulkos.

2. tabula

Romanovas šķirnes jēru ieguve un izaudzēšana līdz vērtēšanai 70 dienu vecumā

Rādītāji	Pārraudzības gads				
	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018
Aitu māšu skaits	111	180	175	148	130
Vērtēto jēru skaits	290	398	369	317	309
Vidējais jēru skaits metienā	2.8	3.0	2.9	2.8	3.0
Dzīvmasa piedzimstot, kg	2.8	2.5	2.7	2.8	2.6
Dzīvmasa 70 dienu vecumā, kg	15.8	14.3	16.6	15.7	16.4
Vidējais dzīvmasas pieaugums diennaktī, g	185.3	167.0	198.7	185.5	196.5

Aitu māšu vidējā auglība ir 300%, kas ir atbilstoša Romanovas šķirnes aitām un programmas prasībām. Jēru dzīvmasa 70 dienu vecumā ir vērtējama kā ļoti laba, tā ir tikai par 3 – 4 kg mazāka, kā Latvijas tumšgalves šķirnes jēriem, ņemot vērā, ka jēru skaits metienā ir vidēji par 1.3 jēriem lielāks.

Iepriekšējās programmas īstenošanas laikā netika apstiprināta neviena šķirnes aitu audzēšanas saimniecība, kas skaidrojams ar nepietiekošu ciltsdarba prasībām atbilstošu aitu māšu skaitu.

2. Audzēšanas programmas virsmērķis, mērķis un uzdevumi

Virsmērķis – atjaunot tīršķirnes Romanovas aitu populāciju Latvijā.

Mērķis – izkopt Romanovas šķirnes aitu ganāmpulkus, audzēt un pavairot Romanovas tīršķirnes aitas un teļus.

2.1. Uzdevumi programmas īstenošanai no 2019. līdz 2023. gadam:

- 2.1.1. pamatojoties uz izcelsmes dokumentiem un vizuālās apskates rezultātiem identificē šķirnei atbilstošas aitas un teļus;
- 2.1.2. veikt Romanovas šķirnei atbilstošu visu vecumu aitu produktivitāti raksturojošo pazīmju uzskaiti un analīzi;
- 2.1.3. veikt aitu māšu un teļu eksterjera vērtēšanu
- 2.1.4. veikt aitu māšu un teļu Maedi visna, skrepi genotipa uzskaiti un analīzi.

2.2. Uzdevumi programmas īstenošanai no 2024. līdz 2028. gadam:

- 2.2.1. izkopt aitu produktivitātes īpašības, kas raksturīgas Romanovas aitu šķirnei:
 - a) uzlabot aitu māšu auglību līdz 310%;
 - b) palielināt jēru saglabāšanu līdz atšķiršanai 90% (no dzīvi dzimušajiem);
- 2.2.2. turpināt audzējamo aitu un teļu eksterjera lineāro vērtēšanu un veikt iegūto datu analīzi;
- 2.2.3. lecināšanai izmantot augstvērtīgus, pārbaudes teļus vai pēc pēcnācēju nobarošanas spējām pārbaudītus, sertificētus vaislas teļus;
- 2.2.4. veidot *Skrepi* noturīgus (R1, R2, R3) tīršķirnes aitu ganāmpulkus.

3. Romanovas aitu šķirnes raksturojums

Šķirne izveidota 19. gs. Volgas upes ielejā Jaroslavlņas apgabalā. No Romanovas šķirnes 5-10 mēnešus veciem jēriem iegūst kvalitatīvas kažokādas. Tās ir vieglas, siltas, dabīgi pelēkā krāsā. Akotmati ir rupji, melni, labi atbalsta smalkos dūnmatu, tādēļ vilnsega valkājot nesaplok un nesaveļas. Šīs īpašības nodrošina pareiza akotmatu un dūnvilnas matiņu attiecība – 1:4 – 1:10. Dūnmati ir ļoti smalki – diametrs 20-25 mikroni. Jēri piedzimst melni, bet no 2-4 nedēļu vecuma tiem intensīvi sāk augt balta vai gaiši pelēka dūnvilna. Pēc 3-4 mēnešu vecuma vilnsega iegūst Romanovas jēriem raksturīgo pelēko krāsu. Pieaugušām aitām vilnsega ir pelēka, ar zilganu nokrāsu. Dzīvnieki pietiekami lieli, spēcīgas konstitūcijas.

Galva vidēji liela, garena, melnā krāsā. Atsevišķiem dzīvniekiem uz galvas ir balta svītra vai zvaigzne. Balti segmati vai to laukumi ir pieļaujami uz priekšējām un pakalķājām ne augstāk par vēzīša locītavu, kā arī uz astes galiņa. Balti segmatu laukumi uz citām ķermeņa daļām nav pieļaujami. Ausis taisni stāvošas, kakls vidēja garuma pietiekami muskuļots (1. att.). Krūtis dziļas un platas. Kājas spēcīgas, šķirnei vidēji garas, taisnas. Āda plāna, blīva, elastīga.

1. att. Romanovas šķirnes aitu māte (foto no Biedrības arhīva).

Teķi miesas uzbūvē spēcīgāki, kā mātes, viņiem ir biezāka āda, stiprāka kaulu uzbūve un rupji vilnas matiņi uz kakla (krēpes). Vilna bieza, izlīdzināta, tai ir krasi izteikta akotmatu un dūnmatu zona.

Romanovas aitu māšu vidējā auglība ir 300% (3. tab.).

3. tabula

Dažāda vecuma un dzimuma Romanovas šķirnes aitu raksturojums (standarts OCT 46 156-84, Krievijas Federācija)

Aitu grupa	Pazīmes		
	dzīvmasa, kg	nocirpums, kg	auglība, %
Vaislas teķi	70-90	3.4-4.0	x
Audzējamie teķi	40-50	2.5-3.0	x
Aitu mātes	50-70	1.8-2.8	250 – 300
Audzējamās aitas	30-40	1.5-2.0	x

Aitām meklēšanās nav sezonāla. Aitas, pilnvērtīgi ēdinot, var atnesties divos gados trīs reizes. Intensīvi audzējot no vienas aitas gadā var iegūt 3-4 jērus ar augstvērtīgu jēru kažokādu un 40-60 kg diētiskas jēru gaļas.

Romanovas šķirni plaši izmanto jaunu šķirņu veidošanā, auglības palielināšanai, kā arī rūpnieciskā krustošanā, izmantojot iegūtās pusasiņu Romanovas šķirnes aitu mātes gaļas jēru ieguvei. Šķirnes aitas audzē Krievijā, Eiropas valstī, ASV, Kanādā u.c.

4. Aitu identifikācijas sistēma

Vienotas uzskaites sistēmas nodrošināšanai, valstī ir izveidots dzīvnieku reģistrs un ganāmpulku reģistrs. Aitām tiek piešķirts identitātes numurs. Reģistra izveidošanu un uzturēšanu nodrošina „Lauksaimniecības datu centrs” (turpmāk tekstā LDC).

Aitu identifikāciju nodrošina atbilstoši normatīvajiem aktiem par lauksaimniecības un akvakultūras dzīvnieku, to ganāmpulku un novietņu reģistrēšanas kārtību, kā arī lauksaimniecības dzīvnieku apzīmēšanas kārtību.

5. Romanovas šķirnes aitu izcelsmes reģistrēšanas sistēma

Romanovas šķirnes aitu populācijas atjaunošanai Latvijā ir izmantotas nezināmas izcelsmes, vizuāli Romanovas šķirnes aprakstam atbilstošas, aitu mātes, bet lai izvairītos no tvuradniecības, Gotlandes šķirnes teķi.

Audzēšanas programmas īstenošanai par tīršķirnes aitām uzskatāmas tās, kurām piemīt šķirnei raksturīgās īpašības, un kuras pēc izcelšanās atbilst sekojošām prasībām:

- cēlušās no vienas un tās pašas šķirnes vecākiem, kuru piederību tīršķirnei apstiprina dokumenti;
- 6. pakāpes krustojumi, kuri iegūti pakļaujošās krustošanas rezultātā 5 paaudzēs izmantojot Romanovas tīršķirnes teķus, izcelšanās apstiprināta ar dokumentiem, aitas atbilst vēlamajam šķirnes tipam.

Šķirnību nosaka, pamatojoties uz dokumentiem par izcelšanos (ciltskartīte, zootehniskais sertifikāts, ieraksti ciltsgrāmatā), kā arī vizuāli.

Aitai piešķir Romanovas šķirnes nosaukumu, ja Romanovas šķirnes asinība ir vismaz 75% un tās ārējais izskats atbilst šķirnes prasībām.

Audzēšanas programmas īstenošanai no 2019. līdz 2023. gadam, snieguma pārbaudi veic aitām, kurām Romanovas šķirnes (R) asinība ir vismaz 75% un ārējais izskats atbilst šķirnes prasībām, bet teķiem R asinība vismaz 87.5%.

Šķirnes atjaunošanu un uzlabošanu veic mērķtiecīgas izlases un atlases ceļā.

No 2024. pārraudzības gada programmas īstenošanai izmantos tīršķirnes aitas.

6. Aitu snieguma pārbaude un ģenētiskās kvalitātes novērtēšana

Aitām snieguma pārbaudi veic, izmantojot datus par to izcelšanos, ķermeņa uzbūvi un produktivitāti. Iegūto novērtējumu izmanto aitu ģenētiskā kvalitātes novērtēšanai un mērķtiecīgai labāko dzīvnieku izlasei. Sistemātiska izlase, kas izdarīta pēc noteiktajiem selekcijas kritērijiem vairākās paaudzēs, nodrošinās ganāmpulka saimnieciski derīgo īpašību izkopšanu un nostiprināšanu. Novērtēšanas dati ir pamatā arī iepriekšējos gados izdarītās atlases rezultātu novērtēšanai un tālāko pāru atlases principu un audzēšanas virzienu noteikšanai.

Vaislai audzējamo šķirnes jēru, aitu un teķu snieguma pārbaudi, atbilstoši Audzēšanas programmas prasībām, veic sertificēti vērtētāji, vai atsevišķos gadījumos sertificēti pārraugi un vērtētāji.

Vērtēšanas rezultāti tiek fiksēti kontroles lapās, ko sagatavo LDC. Pēc kontroles lapu iesūtīšanas LDC, dati tiek apstrādāti un sagatavotas atskaites, kurās apkopota informācija par iegūto vērtējumu punktos un kopvērtējuma klasi.

Vaislai vēlams izmantot aitas un teļus, kuru atsevišķas selekcijas pazīmes vērtējums nav zemāks par 6 punktiem.

6.1. Jēru snieguma pārbaude

Jēra novērtēšanu veic 60 – 95 dienu vecumā. Vērtēšanas laikā sertificēts pārraugš vai vērtētājs nosaka jēru dzīvmasu, nosverot ar precizitāti līdz 0.1 kg. Jēru vērtēšanas datums un dzīvmasa tiek reģistrēta kontroles lapā. Vērtētājs ieraksta kontroles lapā eksterjera kļūdas vai nepilnības numuru un to izteiktību (1 – vāji izteikta, 2 – vidēji izteikta, 3 – izteikta (4. tab.)). Aizpildītās kontroles lapas nosūta LDC.

4. tabula

Jēru eksterjera kļūdu un nepilnību apzīmējumi

Ķermeņa daļas	Eksterjera kļūdu raksturojums	Kļūdas apzīmējums, Nr.	Brāķēt jērus atšķirot	Ieraksts kontroles lapā
Galva	nepareizs sakodiens	1	x	K
	ragi	20	x teķi	K
	balti segmatu laukumi uz sejas vai ausīm	17	...	V*
Kājas	mīksti vēžīši	11	x ³	x ¹ , x ² (G), x ³ (K)
	X veida kāju stāvotne	12	x ³	x ¹ , x ² (G), x ³ (K)
	zobenveida kāju stāvotne	13	x ³	x ¹ , x ² (G), x ³ (K)
	mucveida kāju stāvotne	14	x ³	x ¹ , x ² (G), x ³ (K)
	balti segmatu laukumi	22	...	V*
Sēklinieki	nesimetriski, lieli vai mazi, kriptorhisms	18	x teķi	K

*kļūdas kodu reģistrē kontroles lapā, informācijas uzkrāšanai

LDC veic tālāku datu apstrādi, nosakot jēriem ģenētiskās kvalitātes vērtējumu (klasi), pēc šādām pazīmēm:

- vidējās mātes auglības visā tās izmantošanas laikā (5. tab.);
- jēra dzīvmasas, kas koriģēta uz 70 dienu vecumu (6. tab.).

5. tabula

Aitu mātes auglības novērtēšana

Punkti	Vidējā auglība izmantošanas laikā, %
10	300 un vairāk
9	280 - 299
8	260 - 279
7	240 - 259
6	220 - 239
5	200 - 219
4	180 - 199
3	160 - 179
2	140 - 159
1	120 - 139

Ja pirmo reizi atnesoties dzimušo jēru skaits ir:

- viens, aitū mātes auglību novērtē izmantojot koeficientu 2.5 (*aitū mātes auglības vērtējums: 1 jēri x 2.5 x 100 = 250%, vērtējums – 7 punkti*);
- divi, aitū mātes auglību novērtē izmantojot koeficientu 1.5 (*aitū mātes auglības vērtējums: 2 jēri x 1.5 x 100 = 300%, vērtējums – 10 punkti*).

Vēlākās atnešanās reizēs šo koeficientu nepiemēro.

Jēru dzīvmasa un vērtējums 70 dienu vecumā

Punkti	Dzīvmasas, kg			
	Jēru skaits metienā			
	viens	divi	trīs	četri un vairāk
10	18.0 un vairāk	16.0 un vairāk	14.0 un vairāk	12.0 un vairāk
9	17.5 – 17.9	15.5 – 15.9	13.5 – 13.9	11.5 – 11.9
8	17.0 – 17.4	15.0 – 15.4	13.0 – 13.4	11.0 – 11.4
7	16.5 – 16.9	14.5 – 14.9	12.5 – 12.9	10.5 – 10.9
6	16.0 – 16.4	14.0 – 14.4	12.0 – 12.4	10.0 – 10.4
5	15.5 – 15.9	13.5 – 13.9	11.5 – 11.9	9.5 – 9.9
4	15.0 – 15.4	13.0 – 13.4	11.0 – 11.4	9.0 – 9.4
3	14.5 – 14.9	12.5 – 12.9	10.5 – 10.9	8.5 – 8.9
2	14.0 – 14.4	12.0 – 12.4	10.0 – 10.4	8.0 – 8.4
1	13.5 – 13.9	11.5 – 11.9	9.5 – 9.9	7.5 – 7.9

Pēc iegūto punktu skaita tiek piešķirta jēram kopvērtējuma klase:

16 un vairāk punkti - Elites klase (ieraksts v (teķis) – V), s (aita) – V)

14 – 15 punkti - Pirmā klase (v – K, s – V)

12 – 13 punkti - Otrā klase (v- K, s– G)

Līdz 11 punkti - Brāķis (v- K, s - K)

Neatkarīgi no iegūtajiem punktiem, ja eksterjera kļūdas dēļ (4. tab.) kontroles lapās ir ieraksts K, jērs tiek brāķēts.

Audzēšanai atstāj vīrieškārtas jērus, kuri dzimuši un vēlams izaudzēti līdz vērtēšanai kā dvīņi vai triņi, to vērtējums nav mazāks par 16 punktiem. Vēlams, lai dzemdību gaita visās atnešanās reizēs aitu mātei ir atzīmēta, kā viegla (apzīmēšanas aktā izdarīts ieraksts – 1, vai apzīmējot elektroniski – dzemdības bez palīdzības).

6.2. Vaislai audzējamo aitu un teķu snieguma pārbaude

Vaislai audzējamās aitas un teķus, atkārtoti vērtē 9 līdz 18 mēnešu vecumā. Dzīvniekiem jābūt atbilstoši izaudzētiem, par ko liecina sasniegtā dzīvmasa. Dzīvnieka dzīvmasu, konstitūciju un eksterjeru novērtē 2 aitu vērtētāji.

Dzīvmasa

Aitu un teķu dzīvmasai vērtēšanas dienā jāatbilst 7. tabulā norādītajām prasībām. Ja aita ir dzimusi aitu mātei pirmās atnešanās laikā metienā viena, to var izmantot vaislai, ja dzīvmasas vērtējums ir ne mazāks, kā 10 punkti.

7. tabula

Dzīvmasas prasības un vērtējums uzsākot vaislas darbību

Dzimums	Dzīvmasa, kg	Punkti
Aita	40 un vairāk	10
	38 – 39.9	9
	36 – 37.9	8
	34 – 35.9	7
	32 – 33.9	6
Teķi	55 un vairāk	10
	52 – 54.9	9
	49 – 51.9	8
	47 – 48.9	7
	45- 46.9	6

Aitas un teķi, kuri nav sasnieguši norādīto dzīvmasu, netiek vērtēti.

Konstitūcija

Konstitūciju novērtē pēc kaulu uzbūves spēcīguma, eksterjera kopskata, ādas un zemādas audu attīstības. *Nelielas novirzes uz rupjas konstitūcijas pusi apzīmē, pierakstot plusa (+) zīmi, uz smalkas konstitūcijas pusi pierakstot mīnusa (-) zīmi.*

- K** normāla, spēcīga konstitūcija, harmoniski veidots ķermenis ar labi attīstītiem, bet ne rupjiem kauliem. Āda blīva, bieza
- KR** rupja konstitūcija, kauli masīvi, āda bieza, irdena
- KS** smalka konstitūcija, nepietiekami attīstīts skelets, šaura galva, tievi kāju kauli, plāna āda.

Eksterjera vērtēšana

Aitu vērtētāji, veicot aitu un teķu eksterjera vērtēšanu, izmanto 8. tabulā apkopoto Romanovas šķirnes aitu eksterjera raksturojumu un 2. attēlā sniegto informāciju par eksterjera lineāro vērtēšanu.

8. tabula

Romanovas šķirnes aitu un teķu eksterjera raksturojums

Ķermeņa daļas	Eksterjera raksturojums
Galva	Vidēji liela, sausa, garena, melnā krāsā, vairums dzīvniekiem ar baltu svītru vai zvaigzni.
Kakls	Vidēja garuma, pietiekami muskuļots.
Skausts	Vēlams zems, plats, labi muskuļots.
Krūtis	Platas, dziļas, tilpumainas, ribas labi izliektas.
Mugura	Mugura taisna no skausta līdz krustiem.
Krusti	Plati, gari, taisni.
Kājas	Kājas spēcīgas, vidēji garas, taisnas.
Kopskats	Labi attīstītu spēcīgu miesas uzbūvi. Āda plāna, blīva, elastīga. Vilna pietiekami bieza, izlīdzināta ar krasi izteiktu akotmatu un dūnmatu zonu. Vilnas krāsa ir tumši pelēka ar zilu toni, ko veido balto dūnmatu sakopojums. Balti vilnas matiņu laukumi vilnsegā nav pieļaujami.

Ja aitam vai teķim novēro kādu no eksterjera kļūdām, to kontroles lapā apzīmē, izmantojot 9. tabulā apkoptos eksterjera kļūdu apzīmējumus.

Aitu un teķu eksterjera kļūdu apzīmējumi

Ķermeņa daļas	Eksterjera kļūdu raksturojums	Kļūdas apzīmējums, Nr.	Brāķēt	
			audzējamās aitas	audzējamās teķus
Galva	nepareizs sakodiens	1	x	x
	ragi	20	...	x
	balti segmatu laukumi uz sejas, ausīm	17	x^3 (G)	x^3 (G)
Skausts	šaurš, maz muskuļots	2		x^3
Krūtis	šaurš, saspiestas krūtis	3		x^3
	iežmauga aiz lāpstiņām	4		x^3
Mugura	ieliekta mugura	5		x^3
	izliegta mugura	6		x^3
Vēders	nokāries	7		x^3
	ierauts	8		x^3
Krusti	nolaideni, šauri, ķīļveida krusti	9		x^3
	sašaurināta pakaļējā daļa	10		x^3
Kājas	mīksti vēzīši	11	x^3	x^3
	X veida kāju stāvotne	12	x^3	x^3
	zobenveida kāju stāvotne	13	x^3	x^3
	mucveida kāju stāvotne	14	x^3	x^3
	balti segmatu laukumi	22	x^3 (G)	x^3 (G)
Sēklinieki	nesimetriski, lieli vai mazi, kriptorhisms	18	...	x
Tesmenis	Nesimetrisks, vāji attīstīts	19	x^3	...

Kļūdas izteiktību apzīmē ar skaitļiem no 1 – 3, kur 1 – vāji izteikta, 2 – vidēji, bet 3 – izteikta kļūda.

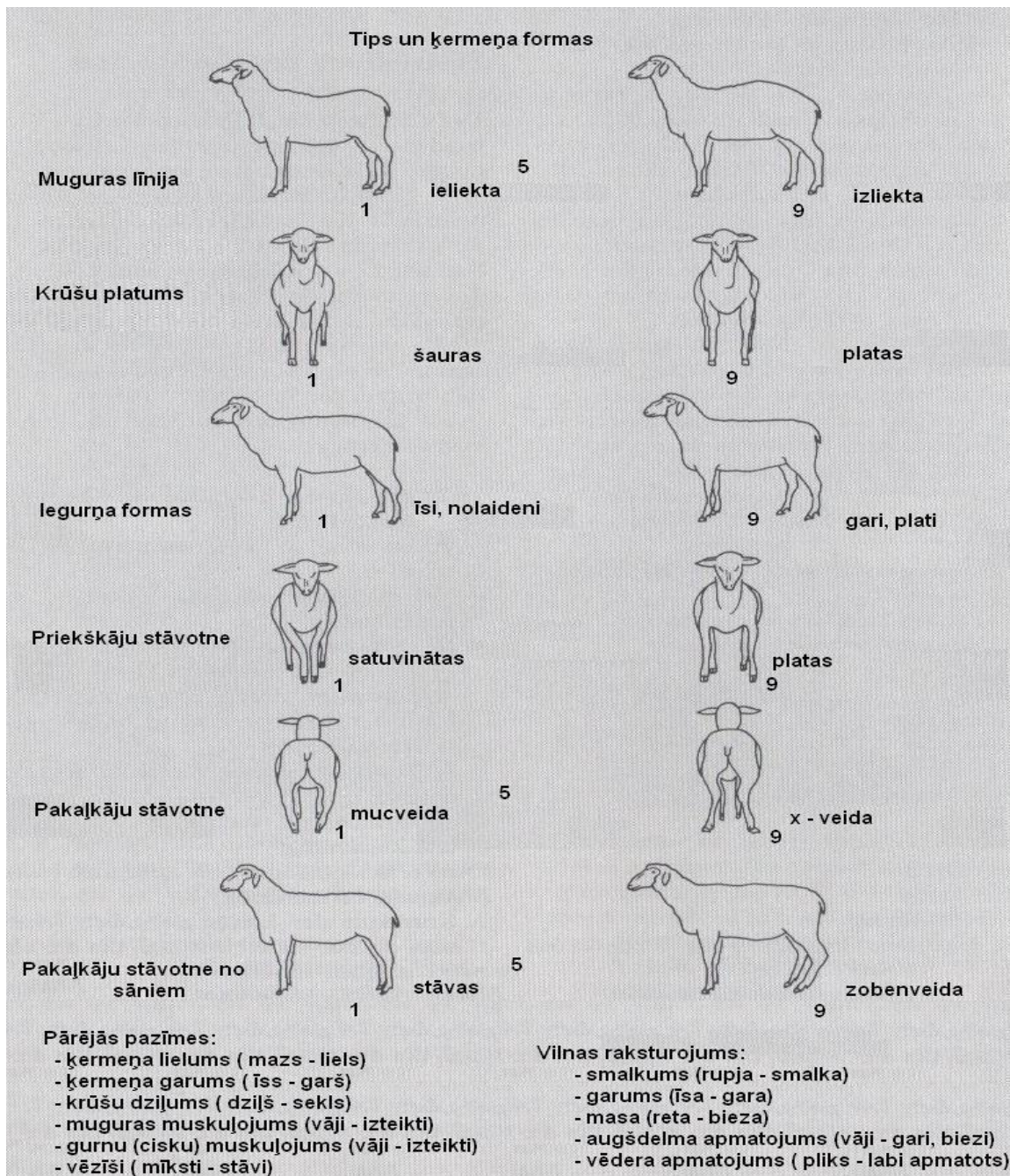
Romanovas šķirnes aitām un teķiem, uzsākot vaislas darbību, pēc eksterjera lineārās vērtēšanas metodikas novērtē ķermeņa un kāju pazīmes, netiek vērtēta muskulatūras attīstība (10. tab.).

10. tabula

Teķu un aitu eksterjera lineārās vērtēšanas skala

Pazīme	Raksturojums	Lineārais vērtējums	Raksturojums
Ķermenis			
Lielums (skausta augstums)	Mazs	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Liels
Kopskats	Neproporcionāls	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Proporcionāls
Krūšu platums	Šaurs	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Plats
Ķermeņa dziļums	Mazs	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Dziļš
Mugurkauls	Ieliekts	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Izliekts
Krustu slīpums	Pacelts	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Nolaists
Sēklinieki	Mīksti	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Cieti
Tesmenis	Neattīstīts	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Labi attīstīts
Kājas			
Pakaļkājas (sānkatā)	Taisnas	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Zobenveida
Pakaļkājas (no aizmugures)	X-veida	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Mucveida
Priekškājas	Satuvinātas	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Izvērstas
Vēziņu slīpums	Slīps	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Stāvs
Kaulu kvalitāte (priekškājas tievākajā vietā)	Smalki	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Rupji

Aitām vērtē tesmeņa attīstību. Ja vērtējums ir mazāks par 7 punktiem, aitu brāķē neatkarīgi no pārējo eksterjera pazīmju vērtējuma.

2. att. Aitu eksterjera lineārās vērtēšanas skala (Korn S., 1992).

Audzējamām aitām un teķiem kopvērtējuma klasi nosaka pēc iegūto punktu summas par dzīvmasu un jēra vērtējumu 70 dienu vecumā (11. tab.).

11. tabula

Audzējamo aitu un teķu snieguma novērtējums

Vērtējums, punkti	Snieguma pārbaudes rezultāts, klase
24.0 līdz 30.0	El (V aitas un teķi)
20.0 – 23.0	I (V aitas)
Līdz 19.0	brāķis (ieraksts audzējamo aitu atskaite lapā - K)

Vaislai izmanto audzējamās aitas, kuru vērtējums ir elites vai pirmā klase, bet teķus tikai elites klases, kuri dzimuši kā dvīņi vai lielākā metienā.

6.3. Aitu māšu snieguma pārbaude

Pamatojoties uz jēru kontroles lapās un dzīvnieku reģistrā izdarītajiem ierakstiem, LDC aitu mātes katru gadu novērtē pēc šādām pazīmēm:

- auglības (12. tab.);
- jēru izaudzēšanas līdz 70 dienu vecumam (13. tab.).

Aitu mātes auglību aprēķina izmantojot ciltskartītē ierakstītos atnešanās datus:

04/ aitu mātes vecums, gadi	03/ atnešanās reizes	07/ dzimušo jēru skaits	06 atšķirto jēru skaits
--------------------------------	-------------------------	----------------------------	----------------------------

12. tabula

Prasības aitu mātes auglības novērtēšanai

Punkti	Vidējā auglība izmantošanas laikā, %
10	300 un vairāk
9	280-299
8	260-279
7	240-259
6	220-239
5	200-219
4	180-199
3	160-179
2	140-159
1	120-139

Ja pirmo reizi atnesoties dzimušo jēru skaits ir:

c) viens, aitu mātes auglību novērtē izmantojot koeficientu 2.5 (*aitu mātes auglības vērtējums: 1 jēri x 2.5 x 100 = 250%, vērtējums – 7 punkti*)

d) divi, aitu mātes auglību novērtē izmantojot koeficientu 1.5 (*aitu mātes auglības vērtējums: 2 jēri x 1.5 x 100 = 300%, vērtējums – 10 punkti*).

Vēlākās atnešanās reizēs koeficientu nepiemēro.

Jēru dzīvmasa un vērtējums jēriem 70 dienu vecumā

Punkti	Dzīvmasa, kg			
	Jēru skaits metienā			
	viens	divi	trīs	četri un vairāk
10	18.0 un vairāk	16.0 un vairāk	14.0 un vairāk	12.0 un vairāk
9	17.5 – 17.9	15.5 – 15.9	13.5 – 13.9	11.5 – 11.9
8	17.0 – 17.4	15.0 – 15.4	13.0 – 13.4	11.0 – 11.4
7	16.5 – 16.9	14.5 – 14.9	12.5 – 12.9	10.5 – 10.9
6	16.0 – 16.4	14.0 – 14.4	12.0 – 12.4	10.0 – 10.4
5	15.5 – 15.9	13.5 – 13.9	11.5 – 11.9	9.5 – 9.9
4	15.0 – 15.4	13.0 – 13.4	11.0 – 11.4	9.0 – 9.4
3	14.5 – 14.9	12.5 – 12.9	10.5 – 10.9	8.5 – 8.9
2	14.0 – 14.4	12.0 – 12.4	10.0 – 10.4	8.0 – 8.4
1	13.5 – 13.9	11.5 – 11.9	9.5 – 9.9	7.5 – 7.9

Vērtējot aitu mātes pēc jēru dzīvmasas, nosaka iegūto punktu skaitu katram jēram atsevišķi un aprēķina vidējo. Pēc iegūtā kopējā punktu skaita aitu mātes iedala klasēs:

16.0 un vairāk, punkti – Elītes klase (*atskaites lapā - V, 18 punkti ciltskodola grupa - C*)

14.0 – 15.9 punkti –1. klase (V)

12.0 – 13.9 punkti –2. klase (V)

līdz 11.9 punktiem –brāķis (K)

Pēc El klases rezultātu ieguves aitu mātes vērtējumu (nepiemērojot pirmo reizi aitām atnesoties auglības noteikšanai plānotos koeficientus), visā tās izmantošanas laikā vairs nemaina!

6.4. Vaislas teķu snieguma pārbaude

Vaislas teķu novērtēšanu pēc pēcnācēju ieguves veic LDC, izmantojot datu bāzē audzētāja reģistrēto informāciju par apļecināšanai nozīmētajām aitu mātēm, to atnešanās datiem un reģistrētajiem jēriem.

Vaislas teķus novērtē:

- pēc apļecināšanās rezultātiem, atnesušās aitu mātes % no lecinātām (14. tab.);
- pēc jēru ieguves uz vienu atnesušos aitu māti, kas lecinātas ar vērtējamo teķi (15. tab.).

Vaislas teķu apļecināšanas rezultāti un to vērtējums
(atnesušās aitu mātes % no lecinātām ar vērtējamo teķi)

Punkti	Aitu māšu grūsnība teķa vērtēšanas gadā, %
10	90 un vairāk
9	85.0-89.9
8	80.0-84.9
7	75.0-79.9
6	70.0-74.9
5	65.0-69.9

Mazskaitlīgo un selekcijai nepieciešamo līniju saglabāšanai vaislas teķu vērtējums netiek ņemts vērā.

Vaislas teķu vērtējums pēc jēru ieguves uz vienu atnesušos aitu māti
(lecinātas ar vērtējamo vaislas teķi)

Punkti	Jēru ieguve
10	3.00 un vairāk
9	2.80 – 2.99
8	2.60 – 2.79
7	2.40 – 2.59
6	2.20 – 2.39
5	2.00 – 2.19
4	1.80 – 1.99
3	1.60 – 1.79
2	1.40 – 1.59
1	1.20 – 1.39

Ja vaislas teķim lecināšanai izveidota grupa tikai no **audzējamām aitām, kuras atnesušās pirmo reizi** jēru ieguves novērtēšanai izmanto koeficientu

- a) piedzimuši viens, jēru ieguvi teķim novērtē izmantojot koeficientu 2.5 ($1 \text{ jērs} \times 2.5 = 2.5$, vērtējums – 7 punkti)
- b) piedzimuši divi, jēru ieguvi teķim novērtē izmantojot koeficientu 1.5 ($2 \text{ jēri} \times 1.5 = 3.0$, vērtējums – 10 punkti).

Vēlākās atnešanās reizēs šo koeficientu nepiemēro.

Ja lecināšanai izveidota jaukta grupa no **audzējamām aitām** un **dažāda vecuma aitu mātēm**, vērtējumam izmanto jēru ieguves datus pieaugušo aitu māšu grupā.

Minimālais kopvērtējuma punktu skaits vaislas teķiem - **16 punkti (Elites klase)**.

Vaislas teķiem, no kuriem pārraudzības gadā nav iegūti pēcnācēji, bet viņi jau ir novērtēti pēc pēcnācēju ieguves rezultātiem, saglabā iepriekšējo novērtējumu.

Pārbaudes teķa statusu var saglabāt divus pārraudzības gadus, ja teķi pirmo reizi izmanto kā rezerves teķi.

Lecināšanai atstāj vēlāmā Skrepi genotipa: rezistentus (R₁), selekcijai vēlamus (R₂) un nepieciešamības gadījumā neitrālus (R₃) zināmas izcelsmes (no tēva puses ar DNS testu apstiprinātu), Maedi-Visna slimības negatīvus, sertificētus vaislas teķus, kuru novērtējums ir El klase.

7. Ciltsgrāmatas kārtošanas metodika

Ciltsgrāmata ir informācijas krājums par aitu un teķu izcelšanos, produktivitāti un ciltsvērtību. Ciltsgrāmatā ieraksta novērtētus vaislas dzīvniekus ar šķirnei atbilstošu zināmu izcelsmi un eksterjeru.

Ciltsgrāmatu kārtā šķirnes aitu audzētāju biedrība.

Ciltsgrāmatu izmanto:

- 1) ciltsdarba analīzei;
- 2) labāko dzīvnieku izlasei un pāru atlasei;
- 3) turpmāko ciltsdarba uzdevumu noteikšanai

Ciltsgrāmatai ir divas daļas - galvenā A daļa un papilddaļa – B daļa.

Galvenā daļa ir sadalīta divās klasēs, A1 un A2.

Galvenajā (A) daļā uzņem visus dzīvus dzīvniekus, kuriem ir šķirnei atbilstoša izcelsme četrās paaudzēs. Ciltsgrāmatas galvenajā daļā uzņem arī dzīvnieka vecākus un vecvecākus. Dzīvnieka vecāki un vecvecāki drīkst būt arī likvidēti vai krituši.

A1 klasē ieraksta dzīvniekus ar atbilstošu izcelsmi un audzēšanas programmas prasībām atbilstošu produktivitāti (16. tab.).

16. tabula

Šķirnes aitu un teķu minimālās produktivitātes pazīmes un Skrepi genotips ierakstīšanai ciltsgrāmatas A1 klasē

Produktivitātes pazīmes	Teķi	Aitas
Jēri ieguve no vienas mātes	3.0	x
Auglība	x	280
Kopvērtējuma klase	EI	EI vai I
Skrepi genotips	R1, R2, R3	R1, R2, R3

Pēc pirmās atnešanās ciltsgrāmata A1 klasē var uzņemt aitu mātes, kurām auglība nav mazāka par 300%.

A2 klasē ieraksta jērus, audzējamās aitas un teķus, aitu mātes un vaislas teķus, kuriem ir atbilstoša izcelsme un ir veikta snieguma pārbaude.

A2 klases aitas var tikt uzņemtas A1 klasē, pēc tam, kad sasniegta 17. tabulā norādītā produktivitāte.

B daļā ieraksta jērus, audzējamās aitas un teķus, aitu mātes un vaislas teķus, kuriem ir atbilstoša izcelsme vismaz trīs paaudzēs.

R šķirnes asinība teķiem ne mazāk kā 87.5%, aitām ne mazāka kā 75%.

8. Vaislinieka sertifikāta reģistrēšana, izsniegšana un derīguma termiņa pagarināšana

Vaislinieka sertifikātus reģistrē un izsniedz šķirnes aitu audzētāju biedrība. Teķim izsniedz vaislinieka sertifikātu, ja ir zināma izcelsme četrās paaudzēs un teķis uzņemts ciltsgrāmatā. Novērtētam teķim tiek reģistrēts pārbaudes sertifikāts līdz 1 gadam, kura laikā tiek iegūts ģenētiskās kvalitātes novērtējums. Aitu audzētājs vaislinieka sertifikāta saņemšanai biedrībai iesniedz iesniegumu.

Lai pagarinātu sertifikāta derīguma termiņu, audzētājs ne vēlāk kā 30 dienas pirms sertifikāta derīguma termiņa beigām iesniedz biedrībai:

- 1) iesniegumu vaislinieka sertifikāta pagarināšanai;
- 2) Maedi-Visna izmeklējuma rezultātus, ja vaislinieks nav no M3 statusa novietnes.

Biedrība mēneša laikā pēc iesnieguma saņemšanas izvērtē dokumentus un reģistrē vaislinieka sertifikātu, vai paziņo par atteikumu.

Ja vaislinieka ģenētiskās kvalitātes novērtējums atbilst šķirnes audzēšanas programmā noteiktajām prasībām, sertifikāta derīguma termiņš tiek pagarināts uz 5 gadiem, saglabājot pirmo reizi izsniegtā sertifikāta kārtas numuru. Biedrība LDC datu bāzē reģistrē informāciju par sertificētajiem vaisliniekiem, un sertificēto vaislas materiālu.

Pēc audzētāja pieprasījuma biedrība 10 dienu laikā izsniedz vaislinieka vai vaislas materiāla sertifikātu dokumenta formā.

LDC nodrošina publisku informācijas pieejamību par sertificēto vaislinieku vai sertificēta vaislas materiāla izcelsmi un ģenētisko kvalitāti.

9. Zootehniskā sertifikāta un izcelsmes apliecinājuma izsniegšanas kārtība

Zootehnisko sertifikātu sagatavo biedrība, visu vecumu un dzimumu aitām, kas ir uzņemtas ciltsgrāmatas A daļā.

Ja dzīvnieks ir uzņemts ciltsgrāmatā, vaislas dzīvnieku aprītei Latvijas teritorijā, zootehniskais sertifikāts nav nepieciešams.

Zootehniskā sertifikāta saņemšanai audzētājs iesniedz biedrībai pieteikumu, kurā norāda vaislas aitu identitātes numuru.

Biedrība pārbauda iesniegtās informācijas atbilstību un mēneša laikā pieņem lēmumu par zootehniskā sertifikāta izsniegšanu. Ja zootehnisko sertifikātu nevar izsniegt, biedrība rakstiski norāda atteikuma iemeslus.

Izcelsmes apliecinājums tiek sagatavots visu vecumu un dzimumu aitām, kuras nevar uzņemt ciltsgrāmatas A daļā. Apliecinājuma saņemšanai audzētājs iesniedz biedrībai pieteikumu, kurā norāda aitas identitātes numuru.

Biedrība mēneša laikā pārbauda informācijas atbilstību un izsniedz apliecinājumu. Ja izcelsmes apliecinājumu nevar izsniegt, biedrība rakstiski norāda atteikuma iemeslus.

10. Aitu skaits, kas nepieciešams audzēšanas programmas īstenošanai

Audzēšanas programmas īstenošanai Latvijā nepieciešamas vismaz 50 šķirnes prasībām atbilstošas, ciltsgrāmatas A daļā ierakstītas vai ierakstīšanai atbilstošas aitu mātes un trīs sertificēti vaislas teļi, paredzot, ka vienā ganāmpulkā ir ne mazāk kā 20 šķirnes aitu mātes, un vismaz viens sertificēts vaislas teķis.

Programmas īstenošanai izmanto arī 4. paudzes aitas, kuru R asinība ir vismaz 75%.

11. Audzēšanas programmas īstenošanas ģeogrāfiskā teritorija

Romanovas šķirnes aitu audzēšanas programmu īsteno Latvijas Republikas teritorijā.